

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
кафедра соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 300-РІЧЧЮ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ

21 ЖОВТНЯ 2022 РОКУ

ХАРКІВ – 2022

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(протокол № 11 від 16.11.2022 р.).*

Редакційна колегія: Васильєва М.П. – доктор педагогічних наук, професор;
Романова І.А. – доктор педагогічних наук, доцент;
Шеплякова І.О. – кандидат педагогічних наук;
Штанько М.О. – ст. лаборант кафедри.

Автори опублікованих матеріалів відповідають за підбір, точність і достовірність наведених фактів, правильне цитування джерел, власних імен та інших відомостей. Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів.

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Савича Сковороди, 21.10.2022 р. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. 225 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2022.
© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2022.

Знобей О.В. СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	92
Кабусь Н.Д., Чернушенко А.В. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	94
Клевака Л.П. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВИХОВАНОК ПОЛТАВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ШЛЯХЕТНИХ ДІВЧАТ.....	98
Кожина С.В., Размолодчикова І.В. ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ: ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	103
Коловоротна Н.А. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРИТ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї.....	106
Костіна В.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	109
Кошова-Куклішина Л.С., Денисюк О.М. ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	113
Ладоня А.О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'Ї.....	115
Лейба А.Р. ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІГОР У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	117
Лобанова А.С., Скочинська-Прокопович Б. СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЖИТТЄЗБЕРЕЖЕННЯ ДІТЕЙ, ПІДЛІТКІВ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	119
Макар Л.М. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	122
Манжарова О.О. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІКТ.....	124

склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції, забезпечує набуття соціального досвіду, професійну та особистісну самореалізацію та самовираження студентів.

Перед освітніми закладами, як впливовими соціальними інститутами соціалізації студента, пов'язаними з фаховим вибором людини, поглибленням її світогляду і остаточним закріпленням професійної соціальної ролі, постає завдання координації процесу соціалізації, що передбачає всебічне використання сукупного виховного потенціалу національної культури та народних традицій, захист етнічних цінностей, підтримку інтересу дітей та молоді до витоків української ментальності та національного характеру.

Список використаних джерел:

1. Дябел Л.І. Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2008. 21 с.
2. Лавриченко Н.М. Проблеми гуманістичного спрямування шкільної соціалізації: педагогічні роздуми і нотатки. Київ : Інсайт-плюс, 2006. 279 с. 122
3. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 112 с.
4. Мудрик А.В. Социализация человека : учеб пособие, 2011. 624 с.
5. Овчаренко Г.Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2005. 20 с.
6. Рудкевич Н. І. Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2019. 20 с.
7. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в поза навчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : 13.00.05. Л., 2004. 42 с.

Кабусь Н.Д.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Чернушенко А.В.

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Згідно зі статистичними даними, оприлюдненими на сайті Комунального некомерційного підприємства Харківської обласної ради «Обласний центр

медичної статистики, здорового способу життя та інформаційно-аналітичної діяльності», у Харківській області на офіційному обліку в 2020 році перебувало 2022 наркозалежних, що становить близько 76 випадків на кожні 100 тисяч населення. Профілактична діяльність серед учнівської молоді дає найкращий результат, адже більшість залежних людей вирішує вперше спробувати наркотичні речовини у юнацькому віці. У зв'язку з цим проведення дієвих профілактичних заходів з метою попередження розвитку залежності від наркотичних речовин серед учнів закладів загальної середньої освіти є одним із основних завдань педагогічного колективу й соціального педагога зокрема, а також державних та громадських організацій.

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», соціально-виховна й профілактична діяльність є невід'ємними складовими освітнього процесу у закладах освіти і мають спрямовуватися на гармонійний розвиток особистості, її культури та навичок здорового способу життя, самодисципліни, відповідальності за свої дії та життя, сміливості та реалізації творчого потенціалу як невід'ємних складників становлення особистості.

Відповідно до Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року, виокремлюють первинну, вторинну, третинну профілактику наркотичної залежності, а також універсальну, селективну та цілеспрямовану профілактику. Під первинною профілактикою розуміють комплекс заходів соціально-психологічного, соціально-педагогічного та юридичного характеру, спрямований на запобігання негативному впливу біологічних і соціально-психологічних факторів на формування особистості, які можуть призвести вживання наркотичних засобів та психотропних речовин без медичних показань; універсальна профілактика спрямована на попередження вживання психоактивних речовин через інформування громадськості про шкоду і наслідки зловживання ними та пропаганду здорового способу життя; селективна профілактика націлена на запобігання залученню окремих категорій осіб, визначених як уразливі, зокрема дітей і молоді, до вживання психоактивних речовин.

З урахуванням Стратегії [1] та Європейської навчальної програми з профілактики [2], основною метою в контексті запобігання зловживання населення психоактивними речовинами є популяризація здорового способу життя та розвиток життєвої компетентності особистості, навчання життєвих навичок (зокрема особистісних і соціальних навичок, компетенцій протидії негативному соціальному впливу та подолання складних життєвих ситуацій у здоровий спосіб). Відповідно, основними стратегічними орієнтирами щодо профілактики наркотичної залежності серед учнівської молоді є: 1) імплементація в національну державну політику найкращих міжнародних рекомендацій та доказових практик профілактики вживання психоактивних речовин; 2) впровадження загальнонаціональних та місцевих заходів з підвищення поінформованості населення та розуміння сутності та масштабів проблем, пов'язаних з вживанням психоактивних речовин, особистих ризиків та наслідків такого зловживання, способів їх уникнення серед дітей, підлітків,

молоді, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; 3) реалізація комплексних комунікаційних програм, спрямованих на розвиток життєвих навичок громадян, задля формування свідомого і відповідального ставлення до власного здоров'я, подолання посттравматичного стресового розладу; 4) впровадження інформаційних і освітніх заходів, спрямованих на розвиток батьківських навичок у контексті запобігання вживання наркотичних засобів та психотропних речовин; 5) проведення інформаційних заходів з педагогічними працівниками закладів освіти та працівниками надавачів соціальних послуг з метою розвитку компетенції первинної профілактики й володіння практиками профілактики високого рівня; 6) впровадження комплексних заходів з покращення психологічного клімату в закладах освіти та протидії булінгу; 7) посилення співпраці з органами місцевого самоврядування з метою здійснення спільних заходів щодо популяризації здорового способу життя та створення умов для його реалізації; 8) проведення постійної медійної кампанії проти вживання та розповсюдження наркотиків через телебачення та засоби масової інформації.

При цьому під час здійснення профілактичної роботи важливо дотримуватись таких вимог: 1) інформація має мати позитивний характер і не мати ознак безвихідності; 2) інформація з негативним відтінком спрямовується на розкриття згубних наслідків вживання наркотичних речовин; 3) інформація не повинна бути абстрактною й має викликати в аудиторії необхідну мотивацію; 4) пріоритетним має бути зосередження на формуванні психологічної та моральної цінності здорового способу життя, соціально прийнятних способів самоствердження та самореалізації.

Прикладами доказово обґрунтованих інтервенцій, які застосовуються в міжнародній практиці з метою профілактики наркотичної залежності серед учнів закладів загальної середньої освіти, є: програми «Посилення родини», «Небайдужі спільноти», «Навчання життєвим навичкам», «Партнерство: сім'я-школа», «Програма зміцнення родини: для батьків та молоді 10–14 років», «Просування стратегій альтернативного мислення», «Навички, можливості та визнання», «Навички для досягнення успіху», «Керівництво правильним вибором», «Навчання життєвим навичкам», «Здатність долати проблеми», «Сила подолання», «Програма адаптації підлітків», «Програма відновлення молоді» та ін. [2; 3]. Так, зокрема, важливим компонентом Європейської програми з профілактики наркозалежності «Від'єднання», що розкриває вплив наркотичних речовин на організм і головний мозок, зокрема, є розвиток навичок стійкого реагування на тиск однолітків, що передбачає проведення медіа-кампаній, тренінгів з розвитку емоційного інтелекту учнів, соціальних навичок, розуміння та спілкування, самоконтролю та вирішення соціальних проблем.

Згадані науково-обґрунтовані профілактичні програми спрямовані на розвиток учасників у ході інтервенції, зміцнення їхнього здоров'я, профілактику насильства й уживання психоактивних речовин; формування вмій ефективніше справлятися з викликами, з якими стикаються учні, навичок особистого самоконтролю та саморегуляції, зниження рівня стресу,

позитивного подолання емоційної та психологічної уразливості; розвиток здатності справлятися з тривогою та гнівом, контролювати імпульсивність, аналізувати проблеми та розуміти наслідки своїх дій, приймати відповідальні рішення; навчання способам досягнення поставлених цілей; розвиток соціальних навичок, які дозволяють долати невпевненість, ефективно спілкуватися, відповідати на соціальні запити та бути наполегливими; формування навичок інформування та опору тиску щодо вживання наркотичних речовин, здатності розпізнавати та оскаржувати поширені хибні уявлення,

Більшість профілактичних програм передбачають роботу з дітьми та молоддю (з метою розвитку їхніх соціальних та академічних навичок, здатності вирішення проблем у школі та вдома, включаючи покращення стосунків з однолітками, самоконтроль, прийняття рішень, навички соціальної поведінки, навички подолання та відмови від пропозиції наркотиків), а також з їх батьками (спрямовану на підвищення батьківської компетентності, покращення відносин батьків і дітей, розвиток навичок батьківської підтримки) і

Експертне оцінювання ефективності будь-якої інтервенції здійснюється за такими показниками: 1) вплив або результати (чи досягла інтервенція бажаних результатів, і чи були вони значно кращими, ніж якби її взагалі не проводили); 2) незаплановані наслідки інтервенцій (де ключовим етичним пріоритетом є переконання в тому, що профілактичні інтервенції не завдають шкоди учасникам); 3) охоплення (чи всі можливі учасники були диференційовано залучені до інтервенції чи лише певні окремі групи); 4) витрати (наскільки користь від інтервенції переважає витрати на неї); 5) порівняння (чи була інтервенція ефективнішою за інші, порівнюючи їхні результати та враховуючи витрати). При цьому оцінювання будь-якої нової профілактичної інтервенції вимагає перевірку того, що її компоненти – зміст, структура та донесення – забезпечують досягнення бажаних результатів.

Експертні дані [2; 3] свідчать, що наведені науково обґрунтовані профілактичні програми сприяють не лише зниженню вірогідності вживання психоактивних речовин серед молоді, а й мають позитивні результати, які не були безпосередніми цілями конкретної інтервенції, зокрема, сприяють зменшенню інших проблем поведінки – рівня злочинності, депресії, тривожності, ризикованої сексуальної поведінки та покращенню навчальних досягнень учнів. Такі «перехресні» результати, як відзначають дослідники, посилюють громадське здоров'я в цілому та мають економічну користь для громади.

Причому найбільшу частину превентивних програм та політик складають універсальні інтервенції, спрямовані на всі цільові групи (батьків, вчителів, дітей та підлітків, родину, школу, громаду) незалежно від ризику вживання психоактивних речовин, водночас селективні інтервенції спрямовані на вразливі групи, в яких часто зосереджується вживання психоактивних речовин й спрямовані на покращення їхніх можливостей у складних життєвих та соціальних умовах; індикативні інтервенції спрямовані на конкретних осіб та

мають на меті допомогти справлятися із власними особливостями та факторами ризику, які роблять їх більш вразливими до вживання психоактивних речовин.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року» (від 18.05.2021 р.). URL: https://www.dls.gov.ua/for_subject/%D0%BC%D0%BE%D0%B7-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%83%D1%94-%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8E-%D0%B4%D0%B5/
2. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019), European Prevention Curriculum: a handbook for decision-makers, opinion-makers and policy-makers in science-based prevention of substance use, Publications Office of the European Union, Luxembourg. 172 p.
3. Preventing Drug Use among Children and Adolescents: a Research Based Guide for Parents, Educators and Community Leaders. National Institute of Drug Abuse, 2003. 49 p.

Клевака Л.П.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВИХОВАНІК ПОЛТАВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ШЛЯХЕТНИХ ДІВЧАТ

Анотація. Розкрито особливості здійснення виховання в Полтавському інституті шляхетних дівчат. Акцентовано увагу на вихованні певних рис особистості, які необхідні для подальшої соціалізації учениць. Висвітлено застосування різних методів виховання в інституті. Проаналізовано використання заохочення та покарання учениць. Окреслено виховний супровід класних дам інституту та вимоги до їх особистості.

Ключові слова: виховання, соціальне виховання, соціалізація, жіноча освіта, Полтавський інститут шляхетних дівчат.

Abstract. The peculiarities of education in the Poltava Institute for Noble Ladies are revealed. Attention is focused on cultivating certain personality traits that are necessary for the further socialization of schoolgirls. The application of various methods of education at the institute is highlighted. The use of encouragement and punishment of schoolgirls was analyzed. Educational support for class ladies of the institute and requirements for their personality are outlined.

Keywords: education, social education, socialization, women's education, Poltava Institute of Noble Ladies.